

ТЕМА 1

Етика як філософська дисципліна. Історія розвитку етичних вчень

Література:

1. *Василевська Т.Е.* Етика в публічній службі: Підручник. К.: НАДУ, 2018. 256 с.
2. *Вознюк Н.* Етика: Навчальний посібник. К., 2019. 300 с.
3. *Декларація* принципів толерантності: затв. резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16.11.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503.
4. *Малахов В.А.* Етика: Курс лекцій. К.: Либідь, 2009. С.15-124
5. *Основи професійної етики та естетичної культури: до проведення масових заходів та спортивних змагань: Навч. пос./ За заг. ред. Петрової Г.М., Кумеди Т.А.* К.: КНТ, 2012. 192 с.
6. *Основні принципи професійної етики поліцейського: пам'ятка / В. М. Кравець, Т. А. Кумеда, О. В. Павлишин, Г. М. Петрова та ін. ; за наук. ред. М. В. Костицького.* Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 48 с.
7. *Савельєв В.П.* Етика: Короткий навч. словник: терміни, поняття, персоналії. Л., 2009. 89 с.
8. *Тофтул М.Г.* Етика: підручник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 448 с.
9. *Тюріна Т.Г.* Феномен духовності особистості: монографія: для педагогів, психологів, філософів. Л.: Сполом, 2009. 232 с.
10. *Фюрст М., Тринкс Ю.* Філософія / Пер. з нім. Вахтанга Кібуладзе. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018. 544 с.

План лекції

1. Етика як наука про мораль.
2. Структура, функції моралі.
3. Етика, мораль, моральність:
співвідношення понять
через історію розвитку та
становлення етичних вчень.

- Сутнісну проблему етики складає питання: як у поведінці людини співвідносяться один з одним загальний і приватний (особистісний) інтерес особи.

Етика – філософська наука про сутність і закономірності розвитку моралі, її ролі в житті суспільства та людини. Вона є найзагальнішою нормативною наукою, яку ще називають практичною філософією.

Завданнями етики є :

- відображення, опис моралі;
- пояснення моралі, що сприяння критичному її осмисленню, утвердженню;
- пропозиція власної моделі моральності.

Етику визначають як систематичне прагнення осмислити наш індивідуальний та суспільний моральнісний досвід таким чином, щоб встановити правила, які повинні управляти поведінкою людей, виробити цінності, яких варто дотримуватися, а також щоб виховати такі риси характеру людей, які їм корисно в собі розвивати (Р.Т.Де Джордж).

Мораль – це специфічна форма суспільної свідомості, діяльності і відносин, що регулює взаємозв'язки між людьми. Мораль характеризує людину з точки зору її здатності жити в людському співтоваристві.

Основні підходи щодо походження моралі:

- 1) креаціоністські та ідеалістичні концепції моралі, де її підґрунтям вважається божественне або інше поза історичне, зовнішнє по відношенню до людини задане начало;
- 2) натуралістичні (еволюціоністські) обґрунтування моралі, де моральні якості людини виводяться безпосередньо з її біологічно заданої в еволюції «тваринної» природи;
- 3) концепції, в яких походження моралі виводиться з соціально-історичних умов людського буття (теорії, що спираються на принцип історизму у розвитку).

Структура моралі

Моральні відносини

Моральна
свідомість

Моральна
діяльність

Моральна свідомість, виступаючи специфічною формою суспільної свідомості, є системою поглядів, ідей, уявлень про належну поведінку, що відповідає соціальним інтересам, «тяжінням» особи до соціального, до спільноти.

Моральна свідомість

Суспільна моральна свідомість		Індивідуальна моральна свідомість
Повсякденна: • Заборони • Взірці • Прості правила	Теоретична: • Принципи • Кодекс моралі • Категорії • Моральний ідеал • Моральні якості	• Почуття обов'язку • Знання належного • Моральні переконання • совість

- **Моральна культура** – це характеристика особистості людини з точки зору її цілісного морального розвитку, свідомості та поведінки, а також сукупність моральних якостей (рис), притаманних людям певного суспільства, верстви, професії, які характеризують рівень їхньої моральної свідомості та поведінки.
- **Моральна культура** містить у собі моральні знання, почуття та переконання, потреби, моральні якості навички поведінки, етикетні норми, які виявляються у стосунках з іншими людьми.

- *Почуття* – це особлива форма відношення людини до явищ дійсності, зумовлена відповідністю чи невідповідністю останніх потребам людини. Порівняно з раціональною сферою свідомості, почуття більш особистісні, суб'єктивні, індивідуальні; загалом вони виражають відношення людини до світу як смислу свого буття.
- *Моральні почуття* – це внутрішня реакція людини на вчинок, який вона скоїла сама, чи на вчинки інших людей. Як наслідок цієї реакції, виникає певне ставлення до вчинку, що може виявитися у формі особистісних внутрішніх переживань: відчутті сорому, каяття, докору сумління, або ж у вигляді переживань, спрямованих назовні: співчуття, ненависть, злоба.

Моральні норми – це найпростіші форми моральних вимог, поставлених перед кожною людиною. Вони використовуються суспільством як засоби регламентації, підтримки, забезпечення, опіки, контролювання, регуляції зв'язків і відношень соціальних груп, спільнот у соціальній структурі, як засоби включення людини в соціальну структуру.

- *Принципи моралі* – найбільш загальні вимоги до поведінки людини в її ставленні до середовища і до себе, які визначають основну лінію її діяльності.
- Найважливіші принципи моралі – *гуманізм, справедливість, законність, патріотизм.*

Моральний ідеал – це поняття моральної свідомості, в якому моральні вимоги, що ставляться перед людьми, виражені в образі морально-досконалої особи, уявленні про особистість, яка увібрала в себе всі найкращі моральні якості.

- **Моральна діяльність** – виступає як сторона, аспект, якісна ознака людської діяльності у будь-якій сфері: матеріальній, політичній, правовій, побутовій тощо, оскільки останні продиктовані моральними мотивами (почуттям обов'язку, спрямуванням до добра, встановлення справедливості у реалізації суспільних ідеалів) і можуть бути піддані моральній оцінці.

- **Моральні відносини** – один з найбільш універсальних і найскладніших видів суспільних відносин, які регулюють (як і правові) усі сфери суспільного життя людей, беруть участь у формуванні морально-політичної атмосфери суспільства та морально-психологічного клімату у службових колективах, виховують людину; особливий вид ідеологічних відносин, що регулюють поведінку людей через визнання і виконання ними моральних вимог, спрямованих на поєднання суспільних та особистісних інтересів з пріоритетом суспільних.

Специфічні властивості моралі:

- Імперативність, що виражається у виховній та пізнавальній функціях моралі, як властивість повеління, припису, вимоги. Вона є вираженням морального закону, іманентної властивості моралі, через яку реалізується її сутність. Імперативність – це форма вираження вимог і приписів моралі, спосіб реалізації її норм і принципів. Імперативність завжди виявлялася одним із засобів узгодження суспільних і особистих інтересів, у взаємодії яких провідне начало об'єктивно належить суспільному інтересу.

- Нормативність як регулятивна функція моралі, що забезпечується за допомогою певних норм, правил, установок, повчань, заповідей тощо. Моральні норми, як спосіб досягнення необхідного результату у відносинах між людьми, програмують відповідним чином поведінку індивідів, визначають спрямованість їх дій.
- Оціночність як ціннісно-орієнтовна функція моралі: мораль завжди передбачає схвалення чи осуд явищ соціальної дійсності, пов'язаних із поведінкою особистості, групи, колективу тощо. Оціночність встановлює відповідність чи невідповідність вчинку, мотиву або поведінки вимогам моралі, передбачаючи врахування конкретних обставин і можливостей дій особистості на основі визнання моральних цінностей.

Функції моралі:

- регулятивна
- оцінно-імперативна
- комунікативна
- пізнавальна
- ВИХОВНА
- орієнтуюча

В понятті "особистість" знімається протилежність зовнішнього і внутрішнього життя індивідуальної людини; власне, процес особистісного буття і відбувається як постійне зняття протилежностей між зовнішнім і внутрішнім у самореалізації людини. При цьому, особистість, узята поза зв'язком з індивідуальністю, поза її власним способом буття, є абстракцією і реально не існує.

Самовизначення себе як особистості – це розуміння, що людина є не лише даною конкретною істотою, тілом, із усвідомленням і “вкоріненням” у власну тілесність (В.Розін), виразником не лише сформованої наративності одиничного буття, але й є частиною деякого ідеального світу, суб`єктом цінностей, членом роду людського, котрий виробив у ході історії моральні закони, і тому має у цій якості певні надзавдання, у тому числі – моральні.

Категоричний імператив уперше пориває з егоцентризмом Золотого правила моралі («**Не роби іншому того, чого не хотів би, щоб робили тобі**»), визнаючи максимум справедливою лише тоді, коли *всі* можуть хотіти, щоб кожен наслідував її в аналогічних ситуаціях. Максима нашої поведінки має стати всезагальним законом. Тільки максима, що здатна претендувати на всезагальність у перспективі всіх, кого вона стосується, може вважатися **нормою**, яка заслуговує всезагальне схвалення і повагу, тобто є морально обов'язковою.

- «Декларація принципів толерантності» прийнята у 1995 році Організацією Об'єднаних Націй - основоположний міжнародний документ, в якому сутність толерантності детермінується як «повага, прийняття та правильне розуміння всієї багатоманітності культури, форм самовияву й прояву». Наголошується, що толерантність - це не поступка чи потурання, а насамперед «активне ставлення до дійсності, що формується на основі визнання універсальних прав і свобод людини». Але таке визначення не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або прийняття чужих переконань. Це означає «визнання того, що люди із природи своєї відрізняються зовнішнім виглядом, становищем, мовою, поведінкою і мають право жити в мирі та зберігати свою індивідуальність». Крім того, «погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим».

- Толерантність – це інтегративна моральна категорія, що характеризує терпиме ставлення до відмінних поглядів, думок, вірувань, передбачає вміння конструктивно розв'язувати конфлікти, долати суперечності, контролювати власну поведінку.

морально виховна людина відповідає таким вимогам:

- - знає норми моралі, будує свою поведінку згідно з її принципами;
- - враховує особливості, почуття та інтереси інших, здатна побачити ситуацію з позицій іншої людини;
- - характеризується моральною усталеністю, здатністю обстоювати свої переконання, не піддаватися впливові аморальних людей.

- **Етика** підходить до морального життя не з описової, а з нормативної точки зору. Вона визначає норми, тобто судить про те, що добре, що погано, і судження ці обґрунтовує, показуючи, чому все саме так, а не інакше.
- **Мораль** задає орієнтири поведінки без врахування специфіки індивідуальності та можливості її реалізації у соціумі.
- Право на власну реалізацію особистість має відстояти, створивши власний **моральнісний** життєвий простір, засвідчений/ стверджений індивідуалізованим діянням.